

Gustav Holm i Amerika

En museums historie

Af Birte Haagen

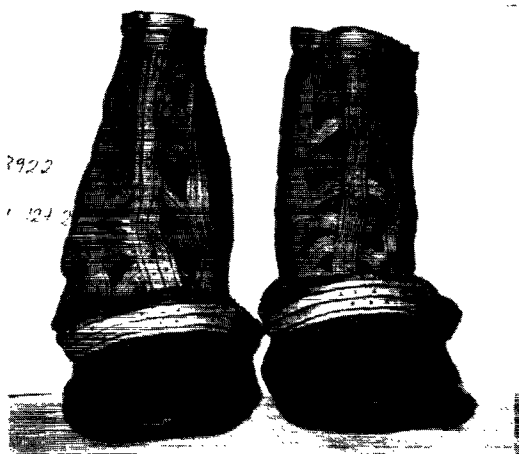
En dag fik Etnografisk Samling på Nationalmuseet besøg af en museumsinspektør, der forskede i og var i gang med forarbejdet til en udstilling og en publikation om U.S. Exploring Expedition, som blev ledet af Lt. Charles Wilkes og gik til Oceanien i 1838. En del af de etnografika, ialt 82 stk., som ekspeditionen bragte med hjem til Amerika, blev nemlig i 1867 sendt til Nationalmuseet i København i bytte med ting andre steder fra.

Med sig havde museumsinspektøren kopier af registreringskort over en samling fra Østgrønland, som nu befandt sig på det amerikanske nationalmuseum's American Museum of Natural History hørende under Smithsonian Institution i Washington D.C.

For også i Amerika pågår en nyregistrering af museumssamlingerne. Samlingerne skulle flyttes til nye magasiner og i den forbindelse skulle alt på edb. Under denne gennemgang dukkede kendskabet til den østgrønlandske samling op, samt oplysninger fra arkivet om, at den var tilbyttet fra Nationalmuseet i København.

Det har været almindeligt at bytte samlinger eller dele deraf museer imellem. De etnografiske byttehandeler foregik mellem lande kort eller langt væk; f.eks. befinder en del fra Carl Ryder samlingen sig i Australien. Grunden til, at landene ønskede at tilbytte sig noget fra andre kulturer kunne være, både at kulturen var så tæt på, hvilket var tilfældet for Amerika og Canada's vedkommende, når det drejer sig om indianer- og inuitkulturer, og at tilbytterlandet sidestillede i landet værende befolkningsgrupper kulturelt, erhvervs- og udviklingsmæssigt, hvilket f.eks. var tilfældet for Australien, der rummer aborigines. Det kunne selvfølgelig også være et ønske om at have noget fjernt, ukendt og eksotisk i sit museum!

Byttehandlerne foregik ud fra en forestilling om, at alverdens kulturer kunne indsamles og dermed udstilles i deres helhed ved sine materielle frembringelser, såfremt man sørgede for at have en komplet samling af repræsentative ting. Så manglede nogle disse repræsentative ting, måtte de skaffes.

Mandskamikker. – Korte typisk østgrønlandske mandskamikker med fine skindapplikationer i lyse farvenuancer ned foran. Vulsten mellem sko og skaft er også typisk. Kamikkerne er nye, (har ingen slidmærker), men har hælapper syet på. Mærket Holm Greenland på indersiden af kanten. Mål: længde 23,5 cm, højde 23 cm.

Og kunne det ikke blive fra oprindelsesstedet, kunne man evt. bytte sig til dem fra andre mere velforsynede museer. Således har mange samlinger og enkeltting skiftet musealt opholdssted.

Tilbageførsel af museumssamlinger

Efter at et formaliseret samarbejde mellem musumsvæsenet i Danmark og Grønland var etableret omfattede den første tilbagelevering et udvalg af museumsgenstande, der var samlet ind i Ammassalik i 1880'erne og -90'erne. Dele af Gustav Holm samlingen tilvejebragt under den 3-årige Konebåds-ekspedition 1883–85 var iblandt, samt af samlingen tilvejebragt af Lt. Carl Ryder, der var på en opmålingsekspedition ved Ammassalik og egnene nord derfor i 1892. Inden delingen fysisk havde fundet sted, blev samlingerne fra

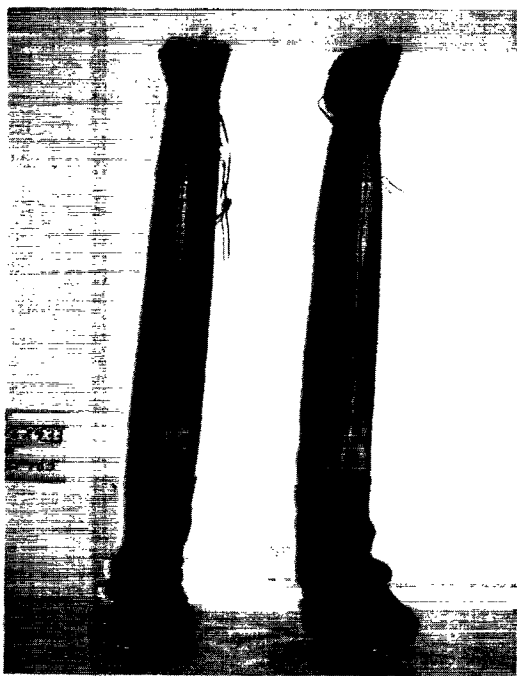
Østgrønland gennemgået, nyregistreret, fotograferet og i 1985 vist på en udstilling på Nationalmuseet. Der blev udarbejdet et katalog over Gustav Holm samlingen også omfattende ting, som man vidste befandt sig i udenlandske museer og hvilke, der derfor kunne skaffes fotografier af. Men nogle ting fra samlingen var ikke at finde i museets magasiner eller på lister over bortbyttede ting, trods ihærdig eftersøgning også i arkiverne ved hjælp af hvilke, samlingernes museumshistorie ofte kan stykkes sammen. Derfor mangler fotos af nogle ting fra samlingen i kataloget, hvorimod en beskrivelse af de pågældende ting er medtaget, fordi den jo findes i Etnografisk Samlings indførsingsprotokol.

Det så ud til at tingene beskrevet på registreringskortene fra Amerika udfyldte en del af de tomme pladser i listerne over Gustav Holm og Carl Ryder samlingerne, og at de manglende ting befandt sig på American Museum of Natural History i Washington D.C.

Imidlertid var det ikke Wilkes samling, der var blevet byttet med. Det bytte havde fundet sted på et alt for tidligt tidspunkt, nemlig i 1867 – Konebåds-ekspeditionen havde da endnu ikke fundet sted – og kunne straks udelukkes! Ydermere var der ikke fundet lister over tingene, brevveksling om byttehandelen eller andet i arkivæskerne, hverken vedrørende Sydhavet, som det hed, eller Grønland.

Bytningen til Amerika

En fra Amerika medbragt kopi af et brev fra Nationalmuseet i København

Kvindekamikker. – Ingen inderkamikker. Lyse skafter, mørk for og ankelstykke. Pynte»remse« ved overgangen mellem fod og skaft. 2 pyntestriber ned langs forside og rundt i skaftåbningen, der er kantet med langhåret sælskind. Små runde huller (øjnehullerne) på indersiden lige over anklerne, indsatte stykker er her syet på. Mål: længde 20,5-21,5 cm, højde 52 cm, bredde 6-7,5 cm.

med til Smithsonian, dateret 1893, hvori der blev udtrykt tilfredshed med byttet, hvorved museet i København ville modtage Pueblo-sager i bytte, ledte til det spor, som skulle følges i arkivet: Nordamerika! Fra arkivæsken dukkede svarbrevet fra Smithsonian op samt flere breve i sagen, dateret 1894 og 95. Byttehistorien blev klar; med nøjagtige lister over, hvad der var sendt til Amerika og hvad, der var modtaget i stedet.

Begyndelsen på byttehistorien skulle imidlertid findes blandt folioarkene i den ældste arkivæske vedrørende Grøn-

land og i et læg mærket »Thalbitzer«. Her lå breve, hvorefter det fremgik, at en dansker (en botaniker ved navn Holm?) som fra 1889 arbejdede på Smithsonian, havde introduceret Gustav Holm's bog om konebådsekspeditionen for de arktisk interesserede forskere der. En af dem var Smithsonians direktør O. Mason, som havde været i København i 1888, havde truffet Gustav Holm og vist stor interesse for at få nogle af de af ham i Ammassalik indsamlede ting til museet i Washington. Bogen om Den Østgrønlandske Expedition udført i Aarene 1883-85 under ledelse af G. Holm udkom i 1888-89 som bind 9 og 10 i den videnskabelige serie »Meddelelser om Grønland« og danskeren på Smithsonian skriver:

Washington d. 30.6.1889

Kjære Herr Capitain!

Herved beder jeg Dem modtage min hjerteligste Tak for den velkomne Bog, De for nogen Tid siden sendte mig om Deres Expedition til Østgrønland.

Både Murdoch og Prof. Mason have gjort mig adskillige Visitter for at faa noget af den oversat, og jeg troer nok at turde paastaa, den har gjort stor Lykke herovre ved Smithsonian Institution.

Her er ellers alt vel, ...

Deres hengivne

(?) Holm

Washington d. 9.12.1889

Kjære Herr Capitain Holm!

Jeg kjender Faren ved at opsætte bl. a. at skrive Breve og vil derfor strax besvare Deres meget velkomne Brev, jeg modtog i Morges.

Jeg har just talt med Prof. Mason, og han bad mig hilse og sige, at Grunden, hvorfor han endnu ikke har ladet høre fra sig ang. den eventurelle Optagelse af Deres Afhandling er kun fordi hans Datter har været meget syg. Han har imidlertid talt med Mayor Powell derom, men endnu ikke faaet nogen nogen endelig Afgjørelse. Han er villig til at yde al den Hjælp, Museet kan yde i form af Literatur, om De måtte ønske saadant tilsendt. De behøver blot at forlange det. Han vilde naturligvis helst have Afhandlingen oversat fra Deres Haand, men angaaende dette saa vel som Tegningerne lovede han snarest at skrive til Dem selv. Kunde De dog ikke komme herover? Jeg er vis paa, De vilde faa meget interessant at se i vor Ethnografiske Samling, og særdeles kjært skulde det være for os at se Dem. Tour og Retour med Thingvalla er jo dog kun 100 Dollars, og Opholdet her er ikke saa kostbart.

Alle ønskelige Oplysninger kan de faa fra mig. – Jeg skal nu nok passe paa at prof. Mason ikke opsætter at skrive til Dem; jeg seer ham daglig og skal nok minde ham om det.

...

Lev vel, og ønsker De noget besørget herovre, beder jeg Dem henvende Dem til mig, det skulde glæde mig meget om jeg kunde være dem behjælpelig med et og andet.

Med de venligste Hilsner forbliver jeg ...

Deres hengivne
(?) Holm

Det kneb imidlertid med at få realiseret de kønne tanker og gode intentioner.

8 menneskefigurer bundet sammen med senetråd, Inuussat. – Bundtet er antagelig fra Ryder samlingen. Mål: højde 5,6-11,2 cm, bredde 2-3 cm.

Efter at have måttet presse noget på, kommer mere end et år efter (febr. & marts 1891) den ordknappe meddelelse fra Smithsonian, at for at kunne udgive Gustav Holm's bog som en monografi i museets serie krævedes det, at en portion af de omtalte genstande skulle finde sig i museets samlinger!

Fra dansk side ville man imidlertid ikke på det tidspunkt bytte noget bort fra den eneste samling, der fandtes fra Østgrønland. Men da Carl Ryder i 1892 kom hjem efter sin ekspedition med store mængder etnografika, stillede sagen sig anderledes, og Nationalmuseet i København lod i 1893 Smithsonian vide, at man nu var parat til at bytte; helst med ting fra Alaska!

Det bliver som nævnt ting fra Pueblo-indianerne og en oversættelse og udgivelse af Gustav Holm's bog var åbenbart blevet glemt. De østgrønlandske samlinger blev først beskrevet på engelsk i 1914 af William Thalbitzer

(M.o.G. bd. 39), som i sin kamp med Nationalmuseet om at få adgang til samlingerne, brugte den interesse for en engelsk udgivelse, der fra amerikansk side var udvist forud for byttet. Velsagtens var det derfor at korrespondancen havde forputtet sig i et læg vedrørende Thalbitzer.

Besigtigelse af samlingerne i Amerika

Maj 1990 fik jeg mulighed for at gennemgå samlingerne på American Museum of Natural History i Washington D.C. Desværre viste det sig, at ikke *helt* så mange ting, som jeg ved gennemgangen af mangellisterne havde antaget, var fra Gustav Holm samlingen. Det kunne i det mindste ikke verificeres med 100% sikkerhed, og desuden havde de i Amerika været meget omhyggelige med at udslette museumsnummeret fra nationalmuseet i København, hvilket ville have udgjort den bedste identifikation.

Så alle »hullerne« på mangellisten vedrørende Gustav Holm blev ikke fyldt ud, men til gengæld viste så mange desto flere fra Carl Ryder samlingen sig at være iblandt. Tidspunktet for bytningen taget i betragtning, er der ikke mulighed for, at tingene kunne stamme fra andre østgrønlandske samlinger. På Nationalmuseet i København havde man på det tidspunkt i forvaring derudover kun enkeltting fra Grønlands sydøstkyst (strækningen fra Kap Farvel til Ammassalik). De fleste ting opkøbt i det helt sydlige Vestgrønland fra »østerlændinge«, som kom rejsende den lange vej dertil for at handle.

Det er de de kendte redskabstyper, husgerådsformer og dragter, som er byttet til og nu befinder sig i Amerika. Enhver etnografisk genstand er naturligvis unik i den forstand, at den er håndlavet, er fremstillet af naturen i forekommende materialer og af individuelle personer. Så der vil forekomme variationer, mest tydeligt i dragten, skønt typerne er ens.

Blandt tingene fra Smithsonian var det eneste, jeg ikke hidtil havde set 8 menneskefigurer af træ (dukke) bundet sammen med senetråd om halsen. De var registreret som dukke, og der hørte yderligere 4 løse til museumsnummeret. Af de sammenbundne var 4 helt tydeligt kvinder med stor, bred hårtop. I Gustav Holm samlingen findes en mands- og en kvindefigur bundet sammen med et lille stykke rem (mus.nr. La.23). Den er tolket som en frugtbarheds- eller flænseamulet. Mon noget lignende kan være tilfældet med de her 8 omtalte figurer?

Det *kan* naturligvis være gjort for at holde styr på de mange figurer. Carl Ryder havde mere end 90 sådanne dukker med til Danmark. De er alle registreret på samme museumsnummer; *hvad* ikke gør det lettere at holde styr på dem!

Udflytningen til de nye magasiner i Washington havde grundet pengemangel ikke fundet sted, da jeg besøgte Smithsonian. Så Grønlandssamlingerne befandt sig stadig oppe under taget i »The attic«, hvor de mindst har været de sidste 75 år. Der var godt varmt helt deroppe, men museumsgenstandene opbevares i træboks, hvor træet åben-

The attic på American Museum of Natural History, Smithsonian Institution i Washington. I disse boxe opbevares de grønlandske samlinger.

bart virker som en »klima-buffer« og har holdt på den fugtighed, som træet har haft mulighed for at suge til sig. Da der ikke har været flyttet meget rundt med tingene, havde de det forbavsende godt, især var dragterne overraskende velbevarede og skindet blødt.

Endnu engang stødte jeg på, fra museet i København, kendte problemer. Denne gang dog asbest, og ikke som i København DDT-forurening! Lofterne i the attic er af asbest, som frygtedes at drysse løse fibre overalt. Derfor måtte ting, som lå frit fremme ovenpå boxene ikke røres, og brug af bomuldshandsker og overtrækssko var påkrævet. Det var derfor umuligt at måle og fotografere

disse ting samt at undersøge dem for gamle museumsnumre.

Tingene i samlingen

På Smithsonian har samlingen accessionsnummer 28353 og i den alfabetiske liste over tilgangen i 1894 står:

ROYAL MUSEUM
OF NORTHERN ANTIQUITIES
(Copenhagen, Denmark), through -Dr. Sophus Müller: Ethnological objects from East Greenland. Exchange. 28353.

Katalognumrene er fra 168916 til 168975, dvs. 60 museumsnumre, som omfatter ialt 79 enkeltting.

Smithsonian nr.	betegnelse	National- Museumsnr.	Indsamler
168916	pels	Ld. 115	Ryder
168917	yderpels	?	Ryder el. Holm
168918	bukser, sæl	Ld. 66	Holm
168919	bukser, børn	?	
168920	mandsnaatit	Ld. 120	Ryder el. Holm
168921	mandskamikker	Ld. 126	Ryder
168922	mandskamikker	Ld. 127	Ryder
168923	hue, ræv	Ld. 141	Ryder
168924	hue, måge	Ld. 140	Ryder
168925	kasket	Ld. 138	Ryder
168926	helpels	Ld. 117	Ryder
168927	halvpels	Ld. 128	Ryder
168928	kajakpels	Ld. 119	Ryder
168929	kvindepels	?	Ryder el. Holm
168930	amaat	Ld. 129	Ryder
168931	kvindebukser	Ld. 133	Ryder
168932	kvindebukser	Ld. 133	Ryder
168933	kvindekamik	Ld. 135	Ryder
168934	kvindekamik	Ld. 136	Ryder
168935	kvindenaatit	?	Ryder el. Holm
168936	pels, tarm	?	Ryder el. Holm
168937	ørering	Ld. 151	Ryder
168938	øjenskygge	Ld. 144	Ryder
168939	øjenskærm	Ld. 70	Holm
168940	snebriller	Ld. 142	Ryder
168941	tørre ramme	Lc. 1352	Ryder
168942	lampe	Lc. 972	Holm

Asbestforurenedede musumsgenstande ovenpå boxene i magasinet. Blandt disse ting befinder sig måske en line og en hundesele fra Gustav Holm samlingen.

Smithsonian nr.	betegnelse	National- Museumsnr.	Indsamler	Smithsonian nr.	betegnelse	National- Museumsnr.	Indsamler
168943	gryde	?	Ryder el. Holm	168964	bugsertøj	Lb. 669	Ryder
168944	mos	Lc. 1353	Ryder	168965	kajakstol	Lb. 695	Ryder
168945	mospoese	Lc. 1319	Ryder	168966	3 sårpropper	Lb. 659	Ryder
168946	mospoese	Lc. 1319	Ryder	168967	fangstkniv	Lb. 660	Ryder
168947	3 skeer	Lc. 1327, -29	Ryder	168968	slædemodel	Lb. 595	Holm
168948	kar, spån	?	Ryder el. Holm	168969	hundesele	Lb. 584	Holm
168949	kar, spån	Lc. 1345	Ryder	168970	pisk	?	Ryder el. Holm
168950	kar, spån	Lc. 1345	Ryder	168971	ammassatnål	Lb. 657	Ryder
168951	ildbor	Lc. 1355	Ryder	168972	12 dukker	Lc. 1269	Ryder
168952	værktøjskasse		Ryder el. Holm			Lc. 1183	Holm
168953	syskind	Lc. 1300	Ryder	168973	blærespydsmodel	Lb. 587	Holm
168954	syskind	?	Ryder el. Holm		lansemodel	?	
168955	ulu	?	Ryder el. Holm		dupharpunmodel	?	
168956	snittekniv	Lc. 1298	Ryder		snurre	Lc. 1280	Ryder
168957	kam	?	Ryder el. Holm		kajakmodel	Lc. 1275	Ryder
168958	hårbånd	?			ajagaq	Lc. 1279	Ryder
168959	bor	Lc. 1295	Ryder		bjørnefigur	Lb. 416	Holm
168960	fingertut	?	Ryder el. Holm		sælfigur	?	Ryder el. Holm
168961	harpun	Lb. 690?	Ryder	168974	fuglespyd og		
168962	harpunspids	Lc. 365c	Holm		kastetræ	Lb. 368	Holm
168963	fangstblære	Lb. 694	Ryder	168975	tromme	Lc. 1285	Ryder